

УДК 94 (410)

**ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ПРОГРАМА ЛЕЙБОРИСТСЬКОЇ ПАРТІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
(1992-2010 рр.)****Денис Іванов**

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Україна, 01030, м. Київ, вул. Леонтовича, 5

e-mail: deni.ivanov92@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2921-0880>

Стаття присвячена еволюції ключових аспектів зовнішньополітичної програми Лейбористської партії Великої Британії протягом періоду 1992-2010 рр. Аналіз передвиборчих програм дозволяє дійти висновку, що у 1990-х рр. відбулася трансформація партійної ідеології через запровадження доктрини «нового лейборизму» Тоні Блера, яка супроводжувалася відмовою від соціалізму та визнанням доцільності деяких неоконсервативних реформ уряду Маргарет Тетчер (1979-1990 рр.). На думку автора, після перемоги на парламентських виборах (1997 р.), уряд Блера провів перегляд основних засад британської зовнішньої політики задля їх адаптації до умов постбіполярного світу, використовуючи мультилатеральні підходи, що мало неоднозначні наслідки для Великої Британії.

Ключові слова: Лейбористська партія, Велика Британія, зовнішня політика, передвиборчі маніфести, «новий лейборизм»

На противагу своїм головним політичним опонентам – консерваторам, лейбористи завжди розглядали міжнародні відносини крізь призму трансформаціоналістського підходу, який є похідним від доктрини політичного ідеалізму [9, р. 11]. Слідуючи цьому підходу, лейбористи вірили у можливість перебудови загального контексту міжнародних відносин і, відповідно, базових засад британської зовнішньої політики. Лейбористська партія більшу частину своєї історії знаходилася в опозиції до традиційної британської моделі зовнішньої політики, аргументуючи це вірою у прогрес і зміни на основі традицій Просвітництва. Фактично, як стверджував дослідник Л. Вульф, «історичні обставини склалися таким чином, що Лейбористська партія успадкувала свою зовнішню політику від Кобдена та Брайта через гладстонівський лібералізм» [10, р. 7]. В основу своєї доктрини вони поклали принципи інтернаціоналізму, колективної безпеки, мультилатералізму й антимілітаризму. Клемент Еттлі (лідер партії у 1930-1940 рр. і прем'єр-міністр лейбористського уряду 1945-1950 рр.) казав: «Існує велика різниця у поглядах на зовнішню політику між лейбористською та капіталістичними партіями, так само як і на внутрішню, оскільки вони не можуть бути відділені одна від одної. Зовнішня політика уряду є відображенням його внутрішньої політики» [5, р. 226]. На практиці ця теза проявляла себе у притаманному лейбористам бажанні забезпечити транзит від демократичної політичної системи до демократичної зовнішньої політики.

Вони вважали, що зовнішня політика має бути відображенням демократичних цінностей та універсальних моральних норм. Щоправда цей підхід призводив до певних складнощів у визначенні фундаментальної мети британської зовнішньої політики.

Події, пов'язані із запланованим виходом Великої Британії з ЄС, зумовлюють актуальність глибокого дослідження процесів формування зовнішньополітичної курсу провідних держав світу та механізмів взаємодії між владою та суспільствами провідних держав з демократичними політичними системами. Ознайомлення з європейським досвідом сприятиме розвитку українських демократичних інституцій.

Мета даної статті полягає в аналізі еволюції зовнішньополітичної програми Лейбористської партії у 1992-2010 рр. Виконання поставленої мети потребує вирішення наступних дослідницьких завдань:

- визначення ключових аспектів лейбористської зовнішньої політики;
- окреслення змін у зовнішньополітичній програмі лейбористів протягом вказаних хронологічних рамок;
- відстеження еволюції концептуального бачення балансу відносин Великої Британії із США та ЄС.

На відміну від консерваторів, які вважали самоціллю захист британських інтересів, для лейбористів ця мета була недостатньою. Вони закликали до морального обґрунтування завдань зовнішньої політики, що обумовлюва-

лося двома причинами. Перша полягала у відносно широкому, у порівнянні з консерваторами, спектрі поглядів всередині партії та існуванні в її рамках декількох внутрішньопартійних груп, які намагалися впливати на формування лейбористської зовнішньополітичної концепції. До них відносилися лідери руху тред-юніонів, Незалежна робітничка партія (з 1970 р. – Незалежне робітниче видавництво), Соціал-демократична федерація, Британська марксистська група, Фабіанське товариство та радикальні ліберали, згуртовані у Союзі демократичного контролю [9, р. 13]. Прихильники класової боротьби вважали головним завданням лейбористів захист інтересів робітничого класу та пропагування міжнародної солідарності робітників у поєднанні із соціалістичним інтернаціоналізмом. У свою чергу радикальні ліберали апелювали до лейбористського ліберального інтернаціоналізму, що спирався на право на самовизначення, міжнародне право та діяльність міжнародних інституцій на кшталт Ліги Націй та ООН. На додаток до цього незалежні лейбористи та радикальні ліберали вважали милітаризацію та таємну дипломатію першопричинами війн [9, р. 13].

Друга причина полягала у тому, що зовнішньополітична доктрина лейбористів сформувалася під час їх перебування в опозиції. Лейбористська зовнішньополітична концепція віддзеркалювала ідеологічні суперечності між правим і лівим крилом партії. Втім, варто зазначити, що лейбористський ідеалізм не витримав випробування на практиці під час перебування партії при владі. Це призвело до того, що у 1970-х рр. лейбористи йшли на вибори з однією зовнішньополітичною програмою, а після перемоги впроваджували зовсім іншу [9, р. 14]. Пізніше, у 1990-х рр. ідеалістичний концептуальний підхід знову дістав відображення у доктрині «Третього шляху» Тоні Блера, в якій була зроблена чергова спроба розв'язати протиріччя між теорією та практичною політикою.

Передвиборча кампанія 1992 р. відбувалася у новій геополітичній реальності, адже «холодна війна» закінчилася, а Радянський Союз припинив своє існування. Умови постбіполярного світу поставили на порядок денний низку питань стосовно ролі Об'єднаного Королівства у міжнародних відносинах. Поточна політична повістка формувалася з урахуванням участі Великої Британії у війні 1990-1991 рр. у Перській затоці та ратифікації Маастрихтської угоди 1992 р., яка спричинила спротив з боку консерваторів-євроскептиків.

Лейбористська партія прийшла до виборів 1992 р. зі складним багажем – протягом 1980-х рр. домінуючі позиції у партії здобули прибічники лівої та ліворадикальної течій. Це призвело до розколу та виходу з партії групи поміркованих лейбористів – так званої «Банди чотирьох» (Р. Дженкінс, Д. Оуен, Б. Роджерс, Ш. Уільямс), які заснували Соціал-демократичну партію на чолі з лордом Девідом Оуеном. Це стало однією з головних причин поразок лейбористів на парламентських виборах протягом десятиліття. На початку 1990-х рр. партійному керівництву вдалося подолати наслідки цих подій і на перегони 1992 р. вони вийшли з достатньо поміркованою програмою під назвою «Настав час Британії працювати знову» (It's time to get Britain working again), в якій нас цікавить насамперед розділ «Британія у новому світі» (Britain in a new world).

Маніфест виразно віддзеркалював світогляд опозиційної партії та був побудований на критиці консерваторів, яких лейбористи звинувачували у ностальгії по «холодній війні». У питанні ядерного роззброєння позиція партії була прагматичною та мало відрізнялася від підходу консерваторів. У маніфесті біла висловлена загальна підтримка ядерного роззброєння у світі, але зі збереженням на даному етапі британського ядерного арсеналу як запоруки гарантування безпеки країни. У той час як консерватори обіцяли сприяти дотриманню перемир'я в Іраку та знищенню зброї масового ураження (ЗМУ), лейбористи звинувачували консервативний уряд у лицемірстві, оскільки раніше вони дозволили продаж ядерних матеріалів режиму Саддама Хусейна. З питань контролю ЗМУ лейбористи пропонували підписання більш жорстких угод та окремо наголосували на контролі за розповсюдженням технологій виробництва балістичних ракет [7].

Суттєві відмінності у зовнішньополітичних програмах лейбористів і консерваторів стосувалися питань співробітництва з міжнародними організаціями на кшталт ООН і НАТО та використання їх арбітражу для вирішення регіональних конфліктів у Палестині, Кіпрі та Кашмірі. У палестинському питанні підхід лейбористів був повністю ідентичний позиції консерваторів: пропонувалося поєднання гарантій безпеки Ізраїлю та створення окремої Палестинської держави. Позиція партії стосовно НАТО теж не відрізнялася від підходу опонентів. З питання про утримання збройних сил лейбористи обіцяли забезпечувати необхідне фінансування армії та робили акцент на працевлаштуванні робітників оборонної галу-

зі, яких скорочуватимуть у процесі скорочення виробництва озброєнь. Достатньо характерною, зважаючи на партійну ідеологію, була пропозиція припинити продаж зброї британського виробництва політичним режимам, які могли б використати його для внутрішніх репресій і військової агресії [7].

У питаннях євроінтеграції Лейбористська партія остаточно відмовилася від євроскептицизму та почала критикувати за це Консервативну партію. Першочерговим об'єктом критики стала відмова уряду Дж. Мейджора підписати Договір про соціальну хартію (Social Charter Treaty), який лейбористи обіцяли ратифікувати. Але варто зазначити, що вони, так само як і консерватори, обіцяли сприяти максимальному розширенню ЄС за рахунок нових країн, у тому числі з регіону Центрально-Східної Європи. Така двопартійна позиція підтверджує, що наразі мова йшла про стратегічні інтереси Великої Британії, а не лише про відображення партійного ідеологічного підходу [7].

Варто окремо відзначити акцент лейбористів на питаннях захисту прав людини. Для цього вони запропонували створити у Міністерстві закордонних справ і з питань Співдружності (FCO) окремий департамент – підрозділ з питань прав людини (Human Rights Division) та надавати парламенту щорічні звіти про діяльність уряду у зазначеній сфері. На додачу до цього пропонувалося ув'язувати прийняття рішень про зовнішню економічну допомогу та продаж зброї до дотримання тією чи іншою країною міжнародних норм з прав людини. Питання надання допомоги бідним країнам пропонувалося передати окремому урядовому департаменту, який мав сприяти досягненню цілей ООН у сфері сталого розвитку. На потреби міжнародної допомоги найбільш бідним країнам пропонувалося спрямовувати суму, еквівалентну 0,7% ВВП країни. Однак на практиці законопроект, що зобов'язує уряд виконувати цей припис, був прийнятий тільки у 2015 р. [4]. У рамках міжнародної допомоги лейбористи обіцяли підтримати прийняття «нового» плану Маршалла для країн колишнього радянського блоку [7].

Аналіз зовнішньополітичної програми лейбористів та її порівняння з основними положеннями консервативної програми свідчить, що стосовно головних, стратегічних питань між двома партіями існував достатньо широкий консенсус, що віддзеркалював тодішні стратегічні інтереси Великої Британії. Відмінності були помітні здебільшого у методах, які

обидві партії пропонували використовувати для вирішення зовнішньополітичних питань та в ідеологічному обґрунтуванні позицій держави на міжнародній арені.

З точки зору розробки теоретичних підходів набагато більший інтерес становить партійний маніфест «Третій шлях» (Third way) [8], сформульований у рамках реформування партії під егідою Т. Блера у 1994 р. з урахуванням програшу лейбористів на виборах 1992 р. У рамках внутрішнього реформування Лейбористська партія остаточно відмовилася від рудиментів соціалістичної ідеології та почала позиціонувати себе як лівоцентристська партія середнього класу, що підтверджується у маніфесті визнанням успішності деяких нео-консервативних реформ епохи М. Тетчер. Зміну акцентів демонструє назва розділу, присвяченого зовнішній політиці – «Ми дамо Британії лідерство в Європі» (We will give Britain leadership in Europe).

У питанні євроінтеграції «нові лейбористи» виходили з тих же засад, що і консерватори – бачення Європи в якості «союзу незалежних націй», опозиція до ідеї федералізації та сприяння подальшому розширенню ЄС за рахунок нових країн [8]. Головна відмінність полягала у більш прагматичному ставленні лейбористів до співробітництва з європейськими інституціями. У той час як частина консерваторів вважала саму участь Великої Британії у цьому проекті загрозою суверенітету, лейбористи та Т. Блер вважали участь в ЄС необхідною умовою для збереження країною лідерських позицій у глобалізованому світі.

Лейбористи погоджувалися з консерваторами у необхідності проведення загальнонаціонального референдуму з питання переходу на євро та потребі реформувати Спільну сільськогосподарську політику ЄС. Стосовно питання національного вето лейбористи займали більш м'яку позицію, зважаючи, що воно має стосуватися тільки оподаткування, оборони та безпеки, імміграційного законодавства та формування бюджету [8]. Стосовно інших питань лейбористи погоджувалися на голосування простою більшістю, якщо це не вступало у протиріччя з британськими інтересами, та підтримували підписання Договору про соціальну хартію на вигідних для Великої Британії умовах. На останок вони обіцяли прискорити вступ до Спільного ринку й очолити реформування інституцій ЄС, зробивши їх більш демократичними та прозорими через відкрите голосування у Раді міністрів ЄС та введення пропорційної системи на виборах до Європейсь-

кого парламенту [8].

У питаннях безпеки лейбористи підкреслювали, що НАТО є основою архітектури колективної безпеки в Європі та підтримали програму побудови британських субмарин класу «Трайдент» для забезпечення доктрини ядерного стримування. Головними загрозами для національної безпеки проголошувалися розповсюдження зброї масового ураження, зростання етнічного націоналізму та посилення міжнародного тероризму. Для протидії цим викликам лейбористи робили акцент на кооперації з союзниками на міжнародній арені, одночасно закидаючи уряду Дж. Мейджора послаблення міжнародного впливу країни [8]. Морально-етичний аспект щодо експорту зброї дістав відображення у пропозиції заборонити виробництво, експорт-імпорт та перевезення протипіхотних мін (і згодом ця обіцянка була виконана) [1]. Для підтримки боєздатності збройних сил було запропоновано проводити щорічний стратегічний огляд з питань оборони та безпеки (Strategic defense and security review) [8].

У міжнародних відносинах Лейбористська партія робила ставку на інтернаціоналізм і співпрацю з іншими державами та міжнародними організаціями, у тому числі через британську Співдружність. Головними завдання вважалися боротьба зі зміною клімату, глобальною бідністю та послаблення боргових зобов'язань бідних країн. Для цього знову пропонувалося сприяти досягання цілей ООН шляхом спрямування 0,7% ВВП розвинених країн на потреби міжнародної допомоги. Ця теза регулярно декларувалася лейбористами під час передвиборних кампаній, але так і залишилася нереалізованою.

Таким чином, головним підсумком внутрішньопартійної дискусії 1990-х рр. стало формування сучасної зовнішньополітичної доктрини лейбористів, покликаної адаптувати Велику Британію до лідерства у глобалізованому світі XXI століття. Перемога Т. Блера та його партії на виборах 1997 р. підтвердила актуальність запропонованої концепції та заклала основу декади правління урядів «нових лейбористів».

Чергові парламентські вибори 2001 р. відбувалися у принципово новій політичній ситуації, в якій Лейбористська партія очолювала уряд, а консерватори шукали нові підходи для повернення до влади. Як свідчив партійний маніфест, зовнішньополітична концепція лейбористів розвивала ідеї, викладені Т. Блером у доктрині «Третього шляху». Лейбористи сфо-

рмулювали довгострокові цілі на 10 років і поточні цілі для поточного виконання.

Стратегічні плани передбачали, що Британія очолить економічні реформи в ЄС (з метою зробити Європу найбільш конкурентоспроможною економікою світу), боротьбу з кліматичними змінами та глобальною бідністю й сприятиме виконанню Кіотського протоколу.

Серед короткострокових пріоритетів партія акцентувала увагу на відновленні переговорів стосовно світового договору про вільну торгівлю та реформу Світової організації торгівлі (СОТ), модернізації збройних сил і збільшенні обсягу міжнародної допомоги. У міжнародних відносинах уряд Т. Блера обстоював розвиток збалансованих відносин між США та ЄС. У питаннях безпеки й оборони була запропонована Європейська оборонна ініціатива для ефективного використання оборонних бюджетів членів ЄС, які у сумі складали дві третини від військового бюджету США [3].

Вибори 2005 р. які знову забезпечили перемогу лейбористів, відбувалися на тлі активної участі Великої Британії у військових інтервенціях США в Афганістані (з 2001 р.) та Іраку (з 2003 р.). Прийняття рішення про участь у зміні політичного режиму в Іраку суттєво підірвало довіру до уряду Т. Блера та стало початком гострої політичної дискусії з питань безпеки та участі країни у регіональних війнах. У програмі лейбористів це знайшло відображення у деталізованому обґрунтуванні мотивацій підтримки дій США в Іраку й Афганістані та згадці про лівійську та іранську ядерні програми, які було необхідно зупинити. По більшості інших питань лейбористи продовжували свій попередній політичний курс (участь у миротворчих операціях, створення та співіснування двох держав у Палестині, боротьба з бідністю, реформа Ради безпеки ООН). Стосовно європейської політики лейбористи захищали прийняття Євроконституції, оскільки, на їх погляд, у ній були чітко розмежовані повноваження ЄС та національних держав-членів [6].

Вибори 2010 р. стали першими виборами після Великої рецесії 2008-2009 рр., яка підняла на порядок денний питання про подальші перспективи пануючої неоліберальної економічної моделі. Лейбористська партія, яку з 2007 р. очолював Г. Браун, не стала проводити ревізію зовнішньополітичного курсу. У розділі «Глобальне майбутнє» (Global future) свого партійного маніфесту лейбористи продовжували пропагувати використання мультилатерального підходу у побудові світової архітектури безпеки, боротьбу з розповсюдженням

ЗМУ та міжнародним тероризмом [2]. Для цього лейбористи пропонували сприяти реформуванню міжнародних інституцій (ООН, МВФ, G8, G20 та НАТО) з метою їх адаптації до нових глобальних викликів. Пропозиції та нові ініціативи у рамках зовнішньополітичного курсу включали: сприяння реформі гуманітарних агенцій ООН; розширення G8; укладення нової угоди у межах СОР, яка б не примушувала членів до примусової лібералізації економіки; переорієнтацію Світового банку на роботу з найбіднішими країнами; включення нових постійних членів до Ради безпеки ООН; бюджетну реформу ООН та ревізію роботи її агенцій; продовження реформування НАТО та розбудову регіональних організацій колективної безпеки на зразок Африканського союзу. Стосовно участі Великої Британії у вирішенні міжнародних проблем лейбористи акцентували увагу на потребі дипломатичного врегулювання питання іранської ядерної програми, розв'язанні палестинського питання, тиску на уряд Зімбабве з метою внутрішньої демократизації та посередництві у конфліктах у Кашмірі, Бірмі, Кіпрі та Шрі-Ланці [2].

Позиція партії щодо європейського вектору не передбачала особливих змін і продовжувала положення концепції «Нового лейборизму». Лейбористи акцентували увагу на необхідності підвищення конкурентоспроможності економік країн ЄС, для чого пропонувалося покращувати роботу регуляторних органів в інтересах малого та середнього бізнесу та реформувати бюджет ЄС. Маніфест декларував намір продовжувати сприяння розширенню Союзу за рахунок країн Західних Балкан. Стосовно питань безпеки лейбористи пропонували створити Європейський миротворчий корпус і посилювати кооперацію країн-членів ЄС у боротьбі з міжнародною злочинністю та тероризмом [2]. Загалом лейбористи планували продовжувати попередній політичний курс. Утім, їх поразка на парламентських виборах і перемога консерваторів стали причиною нової кризи у керівництві партії, що загострило необхідність модернізації лейбористської програми та корекції методів політичної діяльності.

Огляд еволюції зовнішньополітичної програми Лейбористської партії Великої Британії у період 1992-2010 рр. дозволяє сформулювати наступні висновки:

- Упродовж зазначеного періоду зміни у зовнішній політиці Великої Британії були спрямовані на адаптацію до реалій постбіполярного світу. За умов неоліберального консе-

нсусу існувало доволі обмежене коло питань зовнішньополітичного характеру, по яких між провідними політичними партіями спостерігалися принципові суперечності. Однією з таких проблем була участь Великої Британії у вирішенні регіональних конфліктів, зокрема під час другої Іракської війни 2003 р. Внутрішньополітичні наслідки цього рішення стали однією з ключових причин падіння довіри до Лейбористської партії та її поразки на виборах 2010 р.

- Спроба Т. Блера розв'язати головне протиріччя лейбористської ідеології через впровадження у зовнішній політиці Великої Британії використання мультилатеральних підходів та інтернаціоналізму, мала лише частковий успіх. Використання цих підходів дозволило виробити більш продуктивну лінію у відносинах з міжнародними інституціями та державами-партнерами, однак використання гуманітарних інтервенцій у зовнішній політиці призвело до непередбачуваних наслідків і посилювало напругу на Близькому Сході.

- На початку 1990-х рр. Лейбористській партії довелося відмовитися від рудиментів соціалістичної ідеології й остаточно підтвердити свою соціал-демократичну спрямованість. Це стало закономірним наслідком череди поразок на парламентських виборах у 1980-х рр., які зумовили необхідність ревізії партійної політичної програми. У рамках «Третього шляху» Т. Блер офіційно погодився на встановлений за М. Тетчер неоліберальний консенсус як базову засаду керування державою у постіндустріальну добу. Курс «Нового лейборизму» підтвердив свою успішність після перемоги на виборах 1997 р., однак у подальшому зіткнувся з новими викликами, пов'язаними зі зміною політичних настроїв виборців.

- Європейська політика Великої Британії продовжувала залишатися ключовою темою британського політичного життя. Кабінет Т. Блера переглянув підхід до відносин держави з Брюсселем, вважаючи відмову від частки суверенних повноважень допустимою ціною за лідерство на європейському континенті й економічні преференції для країни. Даний підхід виправдав себе, оскільки дозволив Великій Британії впливати на політику ЄС, просувати свої політичні інтереси та гальмувати федералізаційні пропозиції, які підтримували Франція та Німеччина.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

0. 1998: UK imposes total ban on landmines // BBC. URL: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/31/new_sid_2491000/2491991.stm

2. A Future Fair for All: Labour Party Manifesto 2010. URL: http://www.politicsresources.net/area/uk/ge10/man/parties/Labour_manifesto.pdf

3. Ambitions for Britain: Labour's manifesto 2001. URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/e01/man/lab/ENG1.pdf>

1. Anderson M. UK passes bill to honour pledge of 0.7% foreign aid target // Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/global-development/2015/mar/09/uk-passes-bill-law-aid-target-percentage-income>.

5. Attlee C. The Labour Party in Perspective. London: Victor Gollancz, 1937. 287 p.

2. Britain Forward Not Back. The Labour Party Manifesto

2005. URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/ge05/man/lab/manifesto.pdf>

3. It's time to get Britain working again: Labour Party Manifesto 1992. URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab92.htm>

8. New Labour: Because Britain Deserves Better. URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab97.htm>

9. Vickers R. The Labour Party and the world. Vol. 2. Labour's foreign policy since 1951. Manchester : Manchester University Press, 2011. 256 p.

10. Woolf L. Foreign Policy – The Labour Party's Dilemma. London: Labour Party, 1947. 34 p.

Ivanov Denys

Foreign Policy Program of the Labour Party in Great Britain (1992-2010)

The paper is devoted to the evolution of key aspects of the British Labour Party foreign policy program during the period of 1992-2010. The analysis of election manifestos makes it possible to conclude that in the 1990s the formation of the neoliberal political doctrine of the «New Labour» took place, which consolidated the Labour Party ultimate renunciation of socialist ideology, transition to social democratic principles, and recognized the appropriateness of some neoconservative reforms of Margaret Thatcher government (1979-1990). Such transformation allowed the Labour Party, headed by Tony Blair, to restore the confidence of the middle class, win the 1997 parliamentary election and remain in power until 2010. The author argues that with the coming to power of the Labour Party, took place a rethink of the British approach to foreign policy taking into account the realities of the post-bipolar world and the strengthening of globalization tendencies in international relations. In practice, that showed up in the use of approaches based on the principles of multilateralism and internationalism, which allowed Labour to establish more productive relationships with EU countries and international institutions, but also led to the country's involvement in US military interventions against Afghanistan (2001) and Iraq (2003 p.), which caused sharp criticism both in the environment of the political elite and dissatisfaction from the side of British public. The mentioned factors became one of the main reasons for reducing the popularity of Labour, its further defeat in the general election (2010) and the Conservative Party returning to power. The events associated with the planned Great Britain leaving the EU determine the relevance of the in-depth study of the processes of the leading world powers foreign policy forming and the mechanisms of interaction between the authorities and the societies of the leading powers with democratic political systems. Familiarization with European experience will promote the development of Ukrainian democratic institutions and the creation of a foreign policy course forming mechanisms.

Keywords: Labour Party, Great Britain, foreign policy, election manifestos, «New Labour»

Надійшла до редакції / Received: 05.10.2018

Схвалено до друку / Accepted: 03.12.2018